

DANSK KRONIK

Kriminalstatistik 1968 og 1969

I NTFK 1970 p. 83 og 189 ff. omtalte *H. H. Brydensholt* kriminalstatistikken for 1967 og nogle træk af udviklingen i årene 1963—67. Siden har Danmarks Statistik udsendt *Kriminalstatistik 1968 og 1969* (Statistiske Meddelelser 1970:14 og 1971:7).

I forhold til de foregående år er der sket en udvidelse af statistikken ved tilføjelse af nye samletabeller over alle sanktioner (incl. tiltalefrafald og bøder) for straffelovsovertrædelser, navnlig med aldersfordeling. Fra 1969, tabel 2 kan gengives følgende tal:

<i>Mænd:</i>	1966	1967	1968	1969
Tiltalefrafald	3.482	3.069	3.689	3.602
Bøder	2.096	2.110	2.400	2.182
Domme	6.598	7.119	7.814	7.817
	12.176	12.298	13.903	13.601

Kvinder:

Tiltalefrafald	581	563	748	727
Bøder	125	118	146	134
Domme	583	669	633	641
	1.289	1.350	1.527	1.502

I tabel 1 betegnes en kolonne som „Domfældelser til frihedsstraf“; det drejer sig imidlertid om *alle* domfældelser, bortset fra bøder.

Som det fremgår af oversigten steg antallet af *mænd* idømt højere straf end bøde fra 7.119 i 1967 til 7.814 og 7.817 i de to følgende år. Den relative anvendelse af betinget dom var stabil: 36,3 %, 37,5 % og 36,3 %. Udsat straffastsættelse blev anvendt i ca. halvdelen af de betingede domme (50,5 %, 51,9 % og 51,2 %). Til de betingede domme er her ikke henregnet de delvis betingede domme i hvilke der indgår ubetinget frihedsstraf. Disse kombinationsdomme øgede deres andel i samtlige domme fra 3,3 % til 4,0 % og 4,7 %.

For *kvinders* vedkommende var procenten af betingede domme i forhold til samtlige domme til højere straf end bøde uændret gennem 3 år: mellem 80 og 81 %.

Kriminalstatistikken har i en årrække indeholdt en opgørelse over varetægtsfradrag før dom i 1. instans. Regner man lidt på tallene, viser det sig at domfældte med fradrag gennemsnitlig havde godt 36 dages fradrag i årene 1964—67. I 1969, da praxis mht. fuldt fradrag formentlig var slået igennem, var gennemsnittet 56,7 dage, — dvs. at det var steget med 50 % eller mere end 50.000 fængselsdage, svarende til den sidste trediedel af den udståede varetægtstid. Tallene omfatter ikke varetægt under anke.

Politiets årsberetning 1970

Som omtalt i NTfK 1970 p. 192 indtrådte der fra 1968 til 1969 en stigning på ca. 8 % i antallet af forbrydelser der kom til politiets kundskab. Denne stigning var noget mindre end i de to foregående år (12—14 %), men en ny stigning var det dog. Politiets opgørelse for 1970 viser at tallene fortsat har bevæget sig opad og nu i et tempo som man ikke længe har set. Antallet af forbrydelser er øget med 24 %. I absolutte tal er det en stigning fra 209.745 (i 1969) til 260.073, altså med godt 50.000 eller næsten ligeså meget som i de tre foregående år tilsammen. Antallet af sædelighedsforbrydelser er gået ned og antallet af voldsforbrydelser kun steget ubetydeligt. Men tyverierne er taget voldsomt til; stærkest er stigningen mht. indbrud, ca. 35 %. Den samlede opklaringsprocent er faldet svagt fra 28 til 27.

Antallet af motorførere tiltalt for kørsel i spirituspåvirket tilstand er steget svagt fra 6.787 til 6.975 (godt 2 %), og antallet af tiltalte knallertkørere er faldet fra 1.010 til 844 (16 %).

International strafferet

Ved lov nr. 519 af 23. december 1970 er bestemmelserne i straffelovens § 10, stk. 3 og 4, blevet erstattet af nye bestemmelser i §§ 10 a og b om udelukkelse af dansk strafforfølgning under hensyn til domfældelse i udlandet for samme handling og — hvor strafforfølgning sker i Danmark — om hensyntagen til fremmed dom ved sanktionens fastsættelse. Der er endvidere vedtaget en lov nr. 522 af samme dato om fuldbyrdelse af europæiske straffedomme. Formålet med de to love har været at muliggøre dansk tilslutning til den europæiske konvention om straffedømmes internationale retsvirkninger. Om indholdet af denne konvention og enkeltheder i de nye lovregler henvises til bemærkningerne til lovforslagene.

Racediskrimination

I 1966 nedsatte justitsministeriet et udvalg til overvejelse af hvilke lovændringer der burde gennemføres med henblik på Danmarks ratifikation af De forenede Nationers konvention af 1965 om afskaffelse af alle former for racediskrimination. Udvalget afsluttede sit arbejde i 1969 med afgivelsen af „Betænkning om forbud mod racediskrimination“ (Betænkning nr. 553, 1969). I 1971 er der vedtaget to love, som — med en enkelt afvigelse — svarer til de forslag, der var stillet af udvalget. Lov nr. 288 af 9. juni 1971 bringer en ændret affattelse af den bestemmelse om raceforfølgning, som i 1939 blev indsat i straffelovens § 266 b. Denne paragraf lyder nu således: „Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro, straffes med bøde, hæfte

eller fængsel indtil 2 år“. Ordet „nedværdiges“ blev under folketingsbehandlingen indsat i stedet for udvalgsbetænkninges og lovforslagets udtryk „gøres til genstand for nedsættende omtale eller behandling“. — Lov nr. 289 af samme dato er en særlov om „forbud mod forskelsbehandling på grund af race m. v.“ Lovens § 1, stk. 1, lyder således: „Den, som inden for erhvervsmæssig eller almennyttig virksomhed på grund af en persons race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro nægter at betjene den pågældende på samme vilkår som andre, straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 6 måneder.“ I stk. 2 tilføjes en bestemmelse om diskrimination, som består i at nægte en person „adgang på samme vilkår som andre til sted, forestilling, udstilling, sammenkomst eller lignende, der er åben for almenheden“. Ansvar er begrænset til forsætligt forhold. Der kan pålægges et aktieselskab eller andet selskab bødeansvar.

I lovforslaget om ændring i borgerlig straffelov var foreslået en tilføjelse til lovens § 110 e, efter hvilken der skulle gælde strafansvar for „den, der driver propaganda for at ophidse til angrebskrig“. Forslaget, der havde sin baggrund i art. 20 i De forenede Nationers konvention om borgerlige og politiske rettigheder, blev ikke vedtaget i folketinget.

Straf for spirituskørsel

Der er i 1971 gennemført en række ændringer i færdselsloven. Vigtigst er at lovgivningen nu — man bør måske sige indtil videre — har sat punktum for en langvarig debat om den kriminalpolitiske kurs overfor spirituspåvirkede motorførere. Spørgsmålet om indførelse af lovfæstede promillegrænser har stået i forgrunden under denne diskussion. En række betænkninger har beskæftiget sig med dette spørgsmål; de vigtigste er „Betænkning angående revision af færdselsloven og loven om motorkøretøjer“ (nr. 91, 1954), „Betænkning vedrørende spirituspåvirkede motorførere (nr. 515, 1969) og „Straffelovrådets betænkning om spirituspåvirkede motorførere“ (nr. 588, 1970). Resultatet er blevet at der ikke i færdselsloven er optaget bestemmelser om promillegrænser, men at der dog — med udgangspunkt i en ændring af færdselslovens almindelige strafferamme (§ 69, stk. 1) — er skabt grundlag for en væsentlig, måske meget vidtrækkende revision af det strafferetlige reaktionsmønster overfor spirituspåvirkede motorførere. De vigtigste retningslinier for en ny praksis er formuleret i justitsministeriets cirkulære nr. 111 af 21. juni 1971 til politiet og anklagemyndigheden. Bødestraf og betinget dom, som har været omtrent ukendte i sager om spirituskørsel, vil blive taget i anvendelse. Der må ventes at blive tale om meget betydelige bøder. Antallet af frihedsstraffe vil blive begrænset, og der kan tænkes en nedsættelse af normalstraffen for førstegangs-forseelser fra 20 til 14 dage hæfte.

Narkotika

I NTfK 1969 p. 327 ff. omtales reglerne i rigsadvokatens cirkulære af 15. juli 1969 om forfølgningen af sager vedrørende overtrædelse af lovgivningen om euforiserende stoffer. Rigsadvokaten har i en cirkulæreskrivelse af 16. august 1971 præciseret nogle af de retningslinier som følges. Det fremhæves at besiddelsen af euforiserende stoffer i reglen ikke giver anledning til strafferetlig forfølgning, når der alene er mistanke om besiddelse til eget forbrug. Dette gælder bl. a. den typiske situation, at politiet antræffer en person i besiddelse af højst 5 gram hash, som ifølge den pågældendes forklaring er til eget forbrug. Stoffet konfiskeres. Overstiger det forefundne kvantum det der med rimelighed kan anses for bestemt til eget brug, indledes der efterforskning med henblik på at søge yderligere afklaret om stofferne kan anses bestemt til eget forbrug, eller der omvendt er grundlag for tiltale som følge af mistanke om forhandling. Uanset det her anførte kan besiddelse til eget forbrug give anledning til afhøring med henblik på at efterspore forsyningskilder.

Privatlivets fred

I 1967 anmodede justitsministeriet straffelovrådet om at overveje spørgsmålet om ændring af de gældende straffebestemmelser til beskyttelse af privatlivets fred. I 1968 blev også spørgsmålet om godtgørelse for ikke-økonomisk skade inddraget under overvejelserne, og som sagkyndige i erstatningsret blev professor, dr. jur. A. *Vinding Kruse* og landsdommer *Henrik Urne* beskikkede til at deltage i straffelovrådets behandling af problemerne. Straffelovrådet har i januar 1971 afsluttet dette arbejde med afgivelsen af en „Betænkning om privatlivets fred“ (Betænkning nr. 601, 1971). Det var rådets konklusion, at der var behov for en åjourføring og udvidelse af reglerne om straf for krænkelse af privatlivets fred og beslægtede forhold, navnlig under hensyn til de muligheder for krænkelse der er opstået med udviklingen af moderne tekniske midler til hemmelig aflytning og fotografering m. v. Straffelovrådet har dog samtidig betonet at det i visse henseender er ønskeligt at give økonomisk godtgørelse og andre civile retlige retsfølger fortrinnest fremfor strafferetlig forfølgning. Rådet har desuden — uden på dette punkt at stille forslag om lovregler — fremhævet betydningen af det værn omkring personlighedens og privatlivets integritet der kan opnås gennem pressens praxis mht. omtale af enkeltpersoner Herom henvises til betænkningens kap. VII og til bilagene 1 og 2.

I efteråret 1971 har justitsministeren i folketinget fremsat forslag om ændringer i straffeloven, i ikrafttrædelseslovens § 15, i retsplejeloven og i konkurrenceloven. Lovforslaget følger i det væsentlige straf-

felovrådets betænkning, men indeholder også forslag, der ikke var omhandlede i denne betænkning. I bilag til lovforslaget gengives en udtalelse fra retsplejerådet om anvendelsen af håndoptagelser som bevismiddel og en udtalelse fra justitsministeriets registerudvalg om tavshedspligt for ansatte i edb-servicebureauer m. m., der behandler oplysninger for det offentlige.

Åger

I 1968 nedsatte justitsministeriet et udvalg med den opgave at vurdere de gældende strafferetlige og civilretlige regler om åger og eventuelt stille forslag om ændrede regler. Udvalget har afgivet sin „Betænkning om åger“ (Betænkning nr. 604) i 1971. Det er udvalgets konklusion at der ikke bør ske ændringer i de gældende — i det væsentlige enslydende — bestemmelser i straffelovens § 282 og aftalelovens § 31. Der stilles heller ikke forslag om gennemførelse af bestemmelser om maximalrente. Derimod finder man at der i stigende grad har vist sig behov for at give modtagere af pengelån eller kredit oplysning om den reelle forrentning som de indlader sig på, idet størrelsen af denne effektive rente på forskellige måder kan være tilsløret ved aftalen om lån eller kredit. Udvalget fremlægger derfor udkast til en lov om renteaftaler, efter hvilken enhver der yder pengelån mod vederlag skal oplyse den effektive rente. Samme regel skal finde anvendelse på kreditsalg, herunder afbetalingssalg mod ejendomsforbehold. Fra lovens område undtages bl. a. lån ydet eller optaget af offentlige myndigheder, lån ydet af pantelånere og kredit i handelskøb.

Vedrørende strafansvar for åger refererer betænkningen (p. 11) at der ifølge udtalelser fra statsadvokaterne sjældent forekommer anmeldelser om åger. I en udtalelse fra 1. statsadvokatur for København hedder det: „Som det fremgår er ågerforhold sjældent genstand for anmeldelse, og det kan næppe påregnes, at politiet ad anden vej kan opspore sådanne forhold i større omfang. Der savnes således materiale til en nærmere vurdering. Det må dog vist anses for tvivlsomt, om åger hyppigt forekommer overfor særligt økonomisk nødstedte mennesker, der har behov for social beskyttelse. Snarere forefindes sådanne transaktioner i forbindelse med spekulation i hurtige forretninger med sigte på let tjente penge (brugtbilshandel o. l.), der i nogen grad unddrager sig kontrol, og hvor der næppe kan siges at foreligge særlig vægtigt behov for strafbeskyttelse“.

Det kan tilføjes at kriminalstatistikken bekræfter at anmeldelser for åger er sjældne. Ifølge de årlige politistatistikker 1959—69 varierer antallet af anmeldelser mellem 0 og 9. En besynderlig afvigelse var året 1960 med tallet 46 (heraf 43 i hovedstaden). Det må stille sig uvist om tallet skyldes et helt specielt anmeldelsesfænomen eller en

fejl i den statistiske registrering. For hele perioden 1959—69 ses anført ialt 8 domfældelser for åger (i 1 af disse tilfælde en kvindelig domfældt), heraf 3 gange åger som biforbrydelse til andet forhold.

Skattesvig og indsmugling

Der er i efteråret 1971 fremsat nogle lovforslag, som sigter til en skærpelse af straffen for skattesvig og smugleri. For så vidt angår dansk skattestrafferets hovedbestemmelser i kontrollovens afsnit III, stilles der forslag om en række ændringer som både berører beskrivelsen af de strafbare gerningsindhold og de subjektive tilregnelser, afgrænsningen af kredsen af ansvarspersoner og strafferammerne. Hoveddeliktet — afgivelsen af urigtige eller vildledende oplysninger med forsæt til at unddrage det offentlige skat — betegnes efter forslaget som *skattesvig* (§ 13, stk. 1), og ved formuleringen af strafferammen for dette delikt er det tilsigtet at frihedsstraf skal kunne anvendes i videre omfang end hidtil. Der er samtidig fremsat forslag om, at der i straffelovens § 289 (i kap. 28 om berigelsesforbrydelser) optages en bestemmelse om straf af fængsel indtil 4 år for den, som gør sig skyldig i „skattesvig af særlig grov karakter“. Der foreligger også lovforslag om ændring af toldlovens straffebestemmelser, og i tilknytning hertil har det foran nævnte forslag om en ny § 289 i straffeloven medtaget „indsmugling af særlig grov karakter“. Lovforslaget om ændringer i straffeloven indeholder tillige en ny forældelsesregel. Af interesse med henblik på straffelovens anvendelse indenfor den fiskale strafferet er det også at skattekontrollovens hidtidige regler om tillægsbøder foreslås ophævet, og at sådanne bøder derfor fremtidig må pålægges efter bestemmelsen i straffelovens § 50, stk. 2, såfremt forslagene vedtages.

Dansk Forsorgsselskab og fængselsvæsenet

Justitsministeriet nedsatte i januar 1971 en arbejdsgruppe med den opgave at afgive indstilling om den fremtidige fordeling af arbejdsopgaverne på kriminalforsorgens område mellem Dansk Forsorgsselskab og fængselsvæsenet. Det afgørende spørgsmål har været om Dansk Forsorgsselskab bør opretholdes som en i princippet privat organisation (med et budget på ca. 15 mill. kr., hvoraf godt 95 % dækkes ved statstilskud), eller man skal sigte på at opnå en fuldstændig statslig integration af kriminalforsorgen. Arbejdsgruppen har afgivet sin betænkning i november 1971 (stencileret). Et *flertal* på 5 medlemmer tilråder at de under Dansk Forsorgsselskab hørende arbejdsopgaver (navnlig tilsynsvirksomhed, udførelse af personundersøgelser og driften af nogle institutioner) overføres til direktoratet for fængselsvæsenet, som efter en sådan ændring skulle udgøre „en enhedsstyrelse for den samlede kriminalforsorg“. Flertallet regner med at der vil være væsentlige administrative fordele forbundet med

en sådan omlægning, ligesom man peger på at der med et stadig mindre markeret skel mellem den fængselsmæssige og den frie kriminalforsorg er store fordele ved en organisatorisk sammenknytning af de to funktioner. Mest afgørende finder man det synspunkt „at en enhedsledelse er en forudsætning for tilfredsstillende, løbende koordinerende planlægning af den fremtidige kriminalpolitiske indsats på den samlede kriminalforsorgs område“. Flertallet fremhæver dog at der stadig vil være brug for private tilsynsførende. Et *mindretal* på 3 medlemmer (repræsentanter for Dansk Forsorgsselskab) mener ikke at der fra flertallets side er anført afgørende argumenter for at inddrage selskabets virksomhed under en statslig organisation. Mindretallet erkender dog, at en statslig enhedsløsning må stille sig som den mest realistiske udviklingslinje, såfremt der skulle blive tale om en stigning i de årlige driftsudgifter fra det nuværende niveau til ca. 48 mill. kr., således som det er skitseret i justitsministeriets afsnit i den i 1970 fremlagte betænkning „Perspektivplanlægning 1970—1985.“

Det kriminalpræventive råd

Justitsministeren har i 1971 oprettet et kriminalpræventivt råd, hvis opgave er at virke for forebyggelse af kriminalitet ved gennemførelse af sikkerhedsfremmende foranstaltninger, ved oplysningsvirksomhed eller på anden formålstjenlig måde. Rådet består af repræsentanter for en række erhvervsorganisationer og offentlige myndigheder. Som kriminologisk sagkyndige er professor, dr. jur. Karl O. Christiansen og forskningsleder Preben Wolf indtrådt i rådet, der ved sin oprettelse har ca. 30 medlemmer. Til formand har justitsministeriet udnævnt direktør *Poul Gaarden*, og som chef for rådets faste sekretariat er udnævnt politimester *Kay Bagger*. Der er af justitsministeriet udarbejdet en forretningsorden for det kriminalpræventive råd indeholdende bestemmelser om mødevirksomhed, afstemninger, forretningsudvalg, sekretariat m. v. Det er forudsat at udgifterne til rådets virksomhed søges dækket dels ved bevillinger fra staten, dels ved frivillige bidrag fra institutioner, organisationer, virksomheder og private. Rådet skal afgive beretning en gang om året.

Kriminalpolitisk konference i juni 1971

Justitsministeriet afholdt i dagene 18. og 19. juni 1971 en kriminalpolitisk konference med deltagelse af ca. 75 repræsentanter for offentlige myndigheder, faglige organisationer m. v. og for de politiske partier. Konferencen blev indledt af justitsminister *Knud Thestrup*; dens baggrund og hovedemner blev præsenteret i foredrag af *H. H. Brydensholt*, *L. Nordskov Nielsen* og *Preben Wolf*. Diskussionen foregik i grupper. Man drøftede navnlig problemerne omkring afkriminalisering og mulighederne for en ændret praksis med hensyn til anvendelsen af ubetingede frihedsstraffe. Gruppediskussionerne viste at der

var stærk tilslutning til tanken om at overveje egentlig afkriminalisering eller ændring af reaktionspraxis i formildende retning med hensyn til en række formuedelikter, ligesom der var et stærkt ønske om at søge ubetingede frihedsstraffe — navnlig på niveau'et indtil 4—6 måneder — afløst af betingede domme og bøder.

Knud Waaben.

FINSK KRÖNIKA

Förslag till totalreform av rättegångsväsendet har i Finland under rikets självständighetstid utarbetats med en genomsnittlig fart om en totalreform per decenium; i samma takt har förslagen även förfallit. Den senaste turen i långdansen började med att justitieministeriet i januari 1968 gav lagberedningen i uppdrag att utarbeta förslag till nya straffprocessuella stadganden. Det visade sig dock att uppdragets gränser var alltför snäva och att arbetet borde utmynna i en totalreform av rättegångsväsendet. Medveten om att ett reformförslag utarbetat på tjänstemannanivå med alltför stor sannolikhet skulle röna samma öde som tidigare reformförslag, nämligen statsbegravning i stillhet, strävade lagberedningen att i ett så tidigt skede som möjligt intressera de politiska beslutsfattarna för reformerna. Och detta lyckades. Hösten 1970 tillsattes ett ministerutskott för att granska de uppgjorda planerna för en totalreform och dessutom skulle utskottet taga ställning till frågan huruvida regeringen kunde tänkas avge en redogörelse till riksdagen beträffande den planerade totalreform.

I maj 1971 var det dags för regeringens rättspolitiska redogörelse, som skulle följas upp av en riksdagsdebatt.

Regeringens rättspolitiska redogörelse utgör närmast en katalog över försummade lagnoveller och en tidtabell beträffande terminer för bristernas avhjälpande: Totalreformen skulle ske genom en serie delreformer så, att det slutliga målet skulle nås före 1980. Stadgandena om förundersökning i brottmål, om straffprocessuella tvångsmedel och om offentlig rättshjälpsverksamhet gavs prioritet. Därefter skulle organisatoriska åtgärder stå i tur i det att förvaltningen av rådstuvurätterna skulle överföras från städerna till staten och i slutet av innevarande decenium skulle underrätterna (rådstuvurätterna i städerna och häradsrätterna på landet) slutgiltigt förenhetligas.

Vidare återfinnes förslag angående omorganisering av domarutbildningen, förenhetligandet av åklagarväsendet på landsbygden och i städerna genom uppbyggandet av en från polisväsendet helt fristående åklagarorganisation bestående av lands- och stadsfiskaler såsom underåklagare, länsåklagare såsom mellaninstans och såsom högsta instans en helt självständig riksåklagare. Hovrättsförfarandet föreslås bli muntligt och även i övrigt skulle hovrätternas arbetsmetoder förbättras. När hovrättsarbetets kvalitet skulle stiga kunde hög-

sta domstolen befrias från att taga befattning med bevisfrågor för att helt kunna koncentrera sig på rättsfrågor. Slutligen må ännu nämnas förslaget om att underdomarnas avlöning skulle ändras genom avskaffandet av sportelsystemet. I Finland är sistnämnda initiativ av grundläggande betydelse, men utanför rikets gränser torde reformen endast ha intresse som rättshistoriskt kuriosum.

Det mest eldfängda stoffet såsom tanken att domartjänsterna skulle besättas blott för viss tid i sänder och eventuellt genom folkval och att de högsta domstolarnas ledamöter skulle utses av riksdagen kvittades med hänvisning till att den kommitté, som för närvarande penetrerar de statsförfattningsrättsliga stadgandena, borde taga ställning till dessa frågor.

Riksdagens rättsdebatt hade föregåtts av en påtaglig reformiver. I februari 1970 hade det socialdemokratiska partiet antagit ett rättspolitiskt program och såväl till vänster som till höger om sd. pågick en rättspolitisk upprustning. En kompakt enig opinion förelåg för reformer av rättsväsendet och i yrvaken debattiver hade för det mesta öppna dörrar slagits in. Rättsväsendet hade kommit att få politiskt och partimässigt intresse.

Rättsdebatten inleddes genom uppläsning av „officiella“ partideklarationer. På högerkanten fångades intresset av frågor angående stämningstidens längd och vittnesarvodets storlek samt naturligtvis av landets nordiska rättstraditioner, medan statsförfattningsrätten kom att fånga intresset vänsterut. Av de 35 riksdagsmän, som anhållit om ordet, hann 9 hålla sina anföranden innan debatten plötsligt och utan närmare förklaringar uppskötts till icke angiven tidpunkt.

En vecka senare uttalar sig president Kekkonen i radion. Enligt Kekkonen borde reformförslagen avgöras i samband med lösningen av övriga samhällliga problem. I detta stora och synbarligen axiomatiska bara reformprojekt framstod frågan om domarnas person som en överraskande dominerande faktor. Domarna borde utses endast för några år och de politiska instanserna borde påverka personvalet. Tesen att domarna kämpar för de bestående förhållandena mot reformpolitiken stödes med att kommunala myndigheter i en landskommun inte hade önskat medverka till framförandet av ett skådespel, som de ansåg vara vänsterpropogande.

På hösten fortsatte riksdagens rättsdebatt. När regeringens redogörelse inte synes ha intresserat debattörerna i lika hög grad som eventuella reformer av statsförfattningsrätten torde man kunna säga att riksdagen omfattat principerna för totalreformen av rättsväsendet.

Fångvården har redan länge stått i blickpunkten och en del av de krav påtryckningsgrupper såsom Novemberrörelsen och Krim högljutt samt opolitiska borgare genom frihetsstraffskommittén och inom fångvårdsväsendet belevat framställt har lett till lagstiftningsåtgärder.

Den 1 september 1971 ändrades förordningen om verkställighet av straff i några punkter:

Tillstånd för fånge att avlägsna sig från straffanstalt kunde tidigare givas endast för att bereda fånge tillfälle att besöka svårt sjuk nära anhörig eller bivista nära anhörigs begravning. Genom ändringen kan numera tillstånd beviljas „om därtill föreligger viktigt skäll eller om det med hänsyn till strafftidens längd eljest bör anses vara motiverat“.

I september gjordes 965 ansökningar, av vilka 71 % bifölls. 68.3 % av permittenterna återvände till straffanstalten utan att ha gjort sig skyldiga till försummelse av något slag. 101 permittenter gjorde sig skyldiga till smärre förseelser såsom vistelse utanför det område, där permittenten borde ha vistats, förseningar o. dyl., medan 115 permittenter gjorde sig skyldiga till allvarigare förseelser och brott. Alla permittenter, som erhållit permission under september, hade intill den 10 oktober självmant återvänt eller förpassats tillbaka till straffanstalten på försorg av myndigheterna.

Systemets svagaste länk utgörs synbarligen av den bristfälligt utbyggda frivårdsorganisationen. I detta sammanhang må nämnas att en kommitté för närvarande är sysselsatt med frågor angående förutom frivårdens innehåll, frivårdsverksamhetens organisation och finansiering. Ifrågavarande kommitté följer upp ungdomsbrottskommitténs betänkande, varom senaste år i denna spalt ingått ett kort referat på sid 193.

Anstånd med verkställighet av frihetsstraff och förvandlingsstraff för böter kan numera erhållas i det fall verkställigheten skulle åsamka den dömda, hans familj, arbetsgivare eller samhället exceptionella och avsevärda förluster eller svårigheter och anståndet även i övrigt kan anses meningsfullt. Uppskovet kan beviljas för högst ett år i sänder. I det fall den dömda är häktad eller fara för flykt annars föreligger, får anstånd inte medges. Vid fara för flykt skall redan beviljat anstånd återkallas.

Interneringen av farliga återfallsförbrytare regleras även av nya stadganden. Nedan några citat:

1 §.

Dömes förbrytare

1) för mord, dråp eller grov misshandel, för rån eller våldtäkt, varvid grovt våld använts, för mordbrand, som förorsakat livsfara, eller för annat brott, som ådagalägger grov våldsamt eller synnerlig farlighet för annans liv eller hälsa, eller

2) för i en gärning begångna brott eller fortsatt brott, vari sådan våldsamt eller farlighet ingår, eller

3) för dylik våldsamt eller farlighet utvisande försök till eller delaktighet i brott

till frihetsstraff på viss tid, minst två år, må domstolen under i denna paragraf stadgade förutsättningar då den dömer honom till

straff samtidigt på yrkande av allmänna åklagaren besluta, att den dömde kan förordnas till internering i tvångsinrättning såsom i denna lag stadgas.

Förutsättning för internering i tvångsinrättning är dessutom, att den dömde under den tid av tio år, som föregått brottet, gjort sig skyldig till i 1 mom. avsett brott samt att han på grund av omständigheter som framgå av hans brott, och övrig utredning om hans person uppenbarligen bör anses synnerligen farlig för annans liv eller hälsa.

7 §.

Då dom, enligt vilken förbrytare kan förordnas till internering i tvångsinrättning, vunnit laga kraft, skall frågan om internering upptagas till behandling, då minst en tredjedel av det ådömda straffet verkställts, varvid av domstol med stöd av 3 kap. 11 § strafflagen gjort avdrag ej medräknas, dock senast inom ett år från det domen gavs, och ofördröjligen avgöras av fängelsedomstolen. Denna skall förordna att förbrytaren skall interneras i tvångsinrättning, om han bör anses farlig för annans liv eller hälsa på sätt som avses i 1 § 2 mom.

15 §.

I tvångsinrättning internerad skall försättas i villkorlig frihet, när han till fullo avtjänat sitt straff, såframt ej fängelsedomstolen finner, att han fortfarande bör anses farlig för annans liv eller hälsa på sätt som avses i 1 § 2 mom. Har internerad ej blivit försatt i villkorlig frihet i enlighet med vad ovan sagts, skall saken ånyo upptagas till behandling med högst sex månaders mellantider.

Fängelsedomstolen må på villkor, som den uppställer, bevilja i tvångsinrättning internerad frihet på prov under högst fyra veckor om året. Internerad, som icke till fullo avtjänat sitt straff, må beviljas frihet på prov endast på synnerligen vägande skäl.

Kriminalvård i frihet och några rader ur några tidningar:

„Bostad minimikrav för återanpassningen“ — „Betryggande bostadsmöjligheter är ett minimikrav för att lagbrytare skall kunna återanpassas i samhället, framhöll ombudsmannen för Kriminalvård i en översikt . . .“.

„Bostadsbedragare lurade 1200 kunder“ — „En privat bostadsförmedlare i Helsingfors har lurat närmare 1200 personer på förskottsbetalningen. Han hade erbjudit dem alla en bostad vid Lönnrotsgatan 1. I förskott hade han krävt 50 mk vilket totalt gav honom över 54 600 mk“.

„Var ligger felet, då hyran för en genomgångsbostad med blygsamt utmätta bekvämligheter ligger på 24 mk per kvadratmeter, dvs. dryga 100 mark för en sovkabin på 5 kvadratmeter?“

I bostadsstyrelsen anser man att 10—12 mk vore en skälig hyra — och ända är man villig att med offentliga medel subventionera en

hyresverksamhet som bygger på dobbelt høgre hyror. Att det samtidigt finns andra som räknar med en hyra på 6 å 7 mk, förklaras med att arbetsgivaren subventionerar genomgångsbostaden för sina nyanställda. Skillnaden mellan 7 och 24 mk är väl stor. Och det som bjuds för 124 mk i månaden är kanske inte mycket för en sängplats, men då skall det inte heller kallas bostad.“

Christer Kuhlefelt.

NORSK KRONIKK

Den sentrale politiadministrasjon

I 1966 ble det av regjeringen nedsatt et utvalg for å analysere og vurdere politiets nåværende sentrale ledelse og administrasjon. Utvalget, det såkalte Aulie-utvalg, la i november 1970 fram sin innstilling med forslag om opprettelse av et frittstående politidirektorat under ledelse av en Rikspolitisjef.

Etter den någjeldende ordning er den sentrale ledelse av politiet tillagt Justisdepartementet under en egen Politiavdeling. Ledelsen av den ytre etat tilligger politimesteren i det enkelte distrikt. Formelt sett hører politimesteren både administrativt og faglig direkte inn under departementet, men noen operativ ledelse fra departementets side er det i praksis ikke tale om. Den faglige forvaltning og ledelse skjer kun gjennom alminnelige instruksjer og det gripes ikke inn i politimesterens daglige virksomhet uten gjennom henstillinger.

Når det gjelder politiet i egenskap av påtalemyndighet, er all ledende faglig myndighet tillagt Riksadvokaten.

Som fordeler ved den nåværende ordning nevner utvalget bl. a. at den er rimelig idet hele Politiavdelingen kun utgjøres av 49 ansatte. Videre at ordningen tillegger politimestrene en meget selvstendig stilling med mulighet for å avpasse tjenesten etter de lokale særforhold. Den departementale saksbehandling i Politiavdelingen antas også å være meget grundig og betryggende.

Likevel finner imidlertid utvalget åpenbare ulemper ved den nåværende administrasjonsordning. Utviklingen har medført behov for en sterkere sentralledelse av politiet. Disponering av mannskapsstyrken og utstyr ved større operative tiltak vanskeliggjøres ved at all operativ ledelse ligger hos den enkelte politimester. Den departementale saksbehandling er sendrektig og tilfredsstillende ikke politiets behov for hurtige avgjørelser. Departementet har heller ikke maktet å utføre en tilfredsstillende inspeksjonsordning og kontakten mellom sentralledelsen og den ytre etat har i det hele vært mindre bra. Den grunnleggende svakhet har imidlertid vært at den mer langsiktige planlegging og organisering ikke er blitt ivaretatt i tilstrekkelig grad.

For å bøte på disse mangler peker utvalget på tre alternativer for sentral administrasjon av politiet. Man kan enten bygge ut Politiavdelingen i Justisdepartementet eller opprette et direktorat som in-

korporeres i departementet. Eller som et tredje alternativ kan det opprettes et frittstående direktorat. Det er dette siste alternativ utvalget er blitt stående ved. Sentralledelsen er tenkt tillagt ikke bare administrative, men også faglige og operative gjøremål. Og det er særlig i denne siste relasjon det er nødvendig med en mer fleksibel organisering og beslutningsprosess.

Utvalget er inne på hvorvidt det kan anses politisk uheldig med en såvidt frittstående politiledelse, men finner ikke noen fare for uheldig maktkonsentrasjon eller rettssikkerhetsproblemer av annen art.

Selv om direktoratet skal ha en mer direkte ledelse over politimestrene, ønsker man fremdeles å beholde mye av lokaladministrasjonens selvstendighet. Det er dessuten foreslått opprettet fem til seks regionale instanser.

Politidirektoratet som vil få ca. 350 ansatte, er tenkt ledet av en Rikspolitisjef. Under han vil det være seks seksjonsledere for følgende seksjoner: Personalseksjon, Økonomiseksjon, Planseksjon, Operativ seksjon, Overvåkingsseksjon, og Dataseksjon.

Utvalgets innstilling er blitt meget godt mottatt og fra ansvarlig hold er det gitt uttrykk for at man ønsker å gjennomføre den foreslåtte administrasjonsordning så hurtig som mulig, forutsatt at Stortinget gir sitt samtykke.

Utvidet adgang til innbringelse

Straffeprosessloven har fått tilføyet en ny § 250a med følgende ordlyd: „Politimann kan innbringe til politistasjonen: 1. den som på offentlig sted forstyrrer den alminnelige ro og orden eller den lovlige ferdsel, 2. den som ikke etterkommer et pålegg fra politiet om å fjerne seg fra offentlig sted når omstendighetene gir skjellig grunn til å frykte for forstyrrelse av den alminnelige ro og orden eller den lovlige ferdsel, 3. den som nekter å oppgi navn, alder og bopel når politiet i tjenestens medfør forlanger det, eller gir opplysninger herom som det er grunn til å tvile på riktigheten av, 4. den som treffes på eller ved sted hvor en forbrytelse antas å være begått umiddelbart forut. Ingen må holdes tilbake etter disse bestemmelser lengre enn nødvendig, og ikke ut over 4 timer.“

Tidligere hersket det adskillig uklarhet med hensyn til hvilke forføyninger som kunne iverksettes i forbindelse med ordenspolititjenesten. Området var ikke lovregulert og man søkte hjemmel for politiets innbringelsespraksis i politiets såkalte generalfullmakt. Den nå vedtatte § 250a ble opprinnelig foreslått av straffeprosesslovkomiteen i dens innstilling til ny straffeprosesslov av 1969. På initiativ fra Politimesteren i Oslo ble imidlertid denne bestemmelse tatt opp til separat behandling fordi det var ønskelig å få lovregulert dette området snarest mulig.

Fra enkelte hold ble det foreslått at politiet burde ha adgang til å holde personer tilbake i mer en 4 timer men Stortinget holdt på 4

timers fristen. Et lite mindretall i Stortinget gikk imot forslaget fordi det ville gi politiet for vide fullmakter. Det var særlig frykt for at politiet kunne komme til å bruke denne innbringelsesadgang på en utilbørlig måte i forbindelse med politiske demonstrasjoner. Og forslaget ble betegnet som uklokt i en tid hvor stadig flere mennesker finner demonstrasjon som et nødvendig politisk virkemiddel. Det ble hevdet at politiet ville få enda større problemer med å bli godtatt i alle kretser som et legitimt ledd i samfunnsmaskineriet.

Et stort flertall i Stortinget la liten vekt på de betenkeligheter som mindretallet førte i marken. Det ble forutsatt at høyre poliinstanser og Justisdepartementet nøye overvåker praktiseringen av bestemmelsen. Og det ble pekt på som en fordel at man kunne vinne erfaring med hvordan bestemmelsen virket, inntil den på ny ville bli tatt opp til vurdering i forbindelse med vedtakelsen av den nye straffeprosessloven.

Strafferegistrering

Forhold vedrørende strafferegistre, politiregistre, straffeattester etc. var tidligere ikke regulert ved lov. En slik lov er nå vedtatt. Loven gir mulighet for fortsatt føring av to separate sentralregistre, et strafferegister ført av Fængselsstyret og et politiregister ført av Kriminalpolitisenralen. Loven er imidlertid slik utformet at disse to registre, med tanke på framtidig bruk av EDB, kan slås sammen.

Loven bestemmer at også bøtestraffer for forbrytelser i den alminnelige straffelov skal avmerkes i strafferegistret. Forøvrig registreres bøter bare ved de lokale politikamre. Også her tenker man seg imidlertid et sentralregister i fremtiden.

Utskrift av det sentrale strafferegister gis i form av straffattest. Slik attest skal bare gis til bruk i strafferettspleien. Attesten skal være fullstendig, d.v.s. inneholde alle opplysninger som er innført i strafferegistret. Dette til forskjell fra den svenske ordning hvor straffereaksjoner av en viss alder ikke medtas. I tillegg til straffattester kan politiet til sivilt bruk utstede politiattester. I disse attestene skal straffereaksjoner av en viss alder, alt etter grovheten, ikke medtas. Attesten skal også opplyse til hvilken bruk den er utstedt.

Flykapring

På bakgrunn av henstillinger fra FN og Haag-konvensjonen av 1970 om bekjempelse av ulovlig kapring av luftfartøyer, har det mellom de nordiske land vært ført drøftinger om strafferettslige tiltak mot flykaprere. Som et resultat har Stortinget vedtatt en del nye bestemmelser i forbindelse med slik kapring. Hovedbestemmelsen er en ny § 151a i straffeloven. Paragrafen rammer den som ombord i luftfartøy, ved vold, trusler eller på annen måte ulovlig tiltvinger seg kontroll over fartøyet eller forøvrig griper inn i flygingen. Strafferammen er fengsel fra 2 år til livstid, men under særdeles formildende omsten-

digheter kan straffen settes under 2 år. Medvirkning og forsøk straffes på samme måte. Bestemmelsen er ført inn blant de straffebestemmelser som muliggjør strafforfølgning i Norge overfor utlendinger som begår forbrytelsen i utlandet.

Det er videre gjort til en forbrytelse etter straffelovens § 139 å unnlate „gjennom betimelig anmeldelse for vedkommende myndighet eller på annen måte søke avverget“ en flykapring dersom vedkommende har pålitelig kunnskap om slik handling på et tidspunkt da handlingen eller dens følger kunne vært avverget. Falske opplysninger om flykapring er gjort til en forseelse. Og endelig er det i luftfartsloven gitt adgang til generell kontroll av personer, reisegods og gods på alle flyplasser. Alle personer som oppholder seg på flyplassen faller inn under denne bestemmelse. Forøvrig er det opp til departementet å gi utfyllende regler.

Andre endringer i straffelovgivningen

Regjeringen la våren 1971 fram for Stortinget forslag til en del andre endringer i straffelovgivningen og fengselsloven, men Stortinget har ikke rukket å ta disse forslag opp til behandling ennå. I en senere kronikk vil disse forslag bli nærmere gjennomgått. Her skal bare kort nevnes hvilke områder som berøres.

For grovt tyveri, ran, grovt bedrageri og heleri har straffeloven bestemmelser om minstestraff i gjentakelsestilfelle. Disse bestemmelser om minstestraff foreslås opphevet. Naskeri foreslås omgjort fra forbrytelse til forseelse. Samtidig skal man under særdeles formildende omstendigheter kunne anvende bot for tyveri. Dersom fornærmede i en straffesak er en juridisk person, har det hittil vært noe uklart hvem som er kompetent til å framsette påtalebegjæring. Her foreslås mer detaljert lovregulering. Endelig foreslås endringer i reglene for strafferettslig foreldelse samt visse endringer i fengselsloven.

Regjeringen Borten hadde planlagt å foreslå opphevet forbudet mot omgang med dyr og konkubinatarparagrafen samt forbudet mot homoseksuell omgang mellom voksne. Regjeringen Bratteli ønsket imidlertid å se nærmere på hvilken aldersgrense som burde gjelde for straffbar homoseksuell omgang med unge mennesker, og hele saken ble derfor utsatt.

Ungdomsfengsel

Den strafferettslige særreaksjon ungdomsfengsel har vært i søkelyset for den offentlige debatt i den senere tid. KROM har generelt gått imot bruken av strafferettslige særreaksjoner og som ledd i denne politikk har formannen, dr. philos. Thomas Mathiesen i en rekke avisartikler forlangt at ungdomsfengslet som særreaksjon må avskaffes. Institusjonens mangeårige direktør, dr. philos. Kåre Bødal har også stilt seg kritisk til denne særreaksjon. Direktør Bødal har fore-

tatt flere vitenskapelige undersøkelser av institusjonens klientel og han tok tidligere i år doktorgraden på dette arbeid.

I 1965 fikk man loven om ungdomsfengsel som avløste den tidligere lov om arbeidsskolen. Tanken bak denne reaksjonsform var at man gjennom et lengre institusjonsopphold skulle få mulighet for å gi de anbrakte yrkesopplæring og behandling. Anbringelsestiden i ungdomsfengslet er 2 år, men det vanlige er prøveløslatelse etter halv tid og i visse tilfelle allerede etter 9 måneder. Som følge av nye lovbrudd i prøveløslatelsestiden kan det imidlertid bli aktuelt å sone tiden fullt ut.

Som utgangspunkt skal ungdomsfengsel kunne idømmes dersom det er aktuelt med en lengre ubetinget frihetsstraff. Retten har adgang til å velge vanlig tidsbestemt frihetsstraff, men det forutsettes at slik fengselsstraff bare skal benyttes dersom dette synes mer tjenelig enn ungdomsfengsel.

På grunnlag av nedgang i antall ungdomsfengselsdømte i den senere tid fant Riksadvokaten det nødvendig å henlede påtalemyndighetens oppmerksomhet på plikten til å være lojal mot lovgivningen. Riksadvokaten framholdt i sitt rundskriv at relativt ubestemte straffereaksjoner har vært utsatt for kritikk fra flere hold, men at dette bare var et moment av flere som måtte tas i betraktning ved en samlet vurdering av ungdomsfengselsreaksjonen. Det er kanskje grunn til å tro at Justisdepartementet har liten lyst til å ta opp ungdomsfengslet til ny vurdering såvidt kort tid etter at loven av 1965 ble vedtatt. Mer praktisk erfaring anses muligens nødvendig før man finner tilstrekkelig grunnlag for mulige endringsforslag eller eventuell full avskaffelse.

Uro ved Ullersmo landsfengsel

Det nye landsfengslet på Ullersmo som ble tatt i bruk høst 1970 har vært utsatt for et par streiker i form av arbeidsnektelse fra de innsattes side. Den ene streiken som hadde noe lengre varighet hadde sitt utspring i de innsattes krav om heving av arbeidsgodtgjørelsen. Streiken ble viet stor oppmerksomhet i pressen og fra flere hold, bl. a. fra en del stortingsrepresentanter ble det tatt til ordet for å bringe de innsattes arbeidsgodtgjørelse opp på et nivå som mer tilsvarte lønnsnivået i næringslivet ellers. Det prinsipielle spørsmål om de innsattes bruk av streik som et kampmiddel kom også sterkt i forgrunnet. Dette spørsmål må ses i sammenheng med de innsattes krav om en tillitsmannsordning. Fengselsmyndighetene har dette problem under utredning og det vil bli behandlet mer utførlig i en senere kronikk.

Gunnar Lind.

SVENSK KRÖNIKA

Lagstiftning

Under våren 1971 har riksdagen godkänt den internationella konventionen för bekämpande av olaga besittningstagande av luftfartyg. Samtidigt har införts en ny paragraf, 5 a §, i 13 kap. brottsbalken om straff för *kapning av luftfartyg*. I den nya bestämmelsen föreskrivs att den som ombord på luftfartyg med olaga tvång bemäktigar sig fartyget eller ingriper i dess manövrering döms till fängelse högst fyra år eller, om brottet är grovt, till fängelse mellan ett och tio år. Reglerna om den svenska straffrättsliga kompetensen har också ändrats. Svensk domstol har getts domsrätt över kapning av luftfartyg oberoende var och av vem brottet har begåtts. Lagstiftningen trädde i kraft i juni 1971.

En genomgripande reform av påföljdssystemet för *överträdelser av skatte- och avgiftsförfattningar* har beslutats av vårriksdagen. Reformen omfattar de flesta skatter och allmänna avgifter i egentlig mening samt arbetsgivaravgifterna till socialförsäkringens finansiering. Åtskilliga mindre allvarliga försummelser, som nu prövas av domstol och bestraffas med böter, kommer enligt det nya systemet att föranleda endast administrativa sanktioner, s.k. skatte- eller avgiftstillägg och förseningsavgift. De allvarligare fallen av överträdelser kommer som hittills att handläggas vid domstol. För sådana fall har beslutats en väsentlig straffskärpning. Man har velat jämställa skattebrotten med förmögenhetsbrotten. Straffbestämmelserna har samlats i en särskild lag, skattebrottslagen. Det centrala uppsåtliga skattebrottet kallas skattebedrägeri och motsvarar närmast de nuvarande falskdeklarationsbrottet. Den brottsliga gärningen har konstruerats som ett effektbrott efter mönster av det allmänna bedrägeribrottet i brottsbalken. Straffet för skattebedrägeri är fängelse i högst två år. Vid grovt skattebedrägeri är maximistraffet fängelse i högst sex år, alltså samma maximum som för de grova förmögenhetsbrotten. I ringa fall, som kallas skatteförseelse, är straffet enbart böter. Den nya skattestrafflagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1972.

Som ett led i den pågående reformeringen av domstolsväsendet har gjorts vissa ändringar i *rättegångsbalken* som framför allt avser överrättsprocessen. Bl. a. har införts en väsentlig begränsning i rätten att fullfölja talan från hovrätt till högsta domstolen (HD). I princip har HD blivit en prejudikatinstans och möjligheterna till ändringsdispens, intressedispens och allmän dispens har avskaffats. När det inte är fråga om prejudikatfall, får talan fullföljas bara när det föreligger synnerliga skäl att saken prövas av HD. De nya fullföljdsreglerna har fört med sig att lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring har ändrats så att antalet justitieråd succesivt minskas från nuvarande högst 27 till högst 22. Dessa lagändringar har trätt i kraft den 1 juli 1971.

I en proposition som höstriksdagen kommer att behandla inom kort föreslås att Sverige tillträder den *europiska konventionen om straff för vägtrafikbrott*. I propositionen föreslås också en särskild lag om straff för trafikbrott som begåtts utomlands. Lagförslaget innebär att den centrala trafikstraffrätten utvidgas att gälla även förseelser som har begåtts utom Sverige. En förutsättning är dock att gärningen var straffbar också på gärningsorten.

I trafikpropositionen föreslås också en ändring i brottsbalkens *preskriptionsregler*. I enlighet med Nordiska straffrättskommitténs rekommendationer i betänkandet „Om förældelse i nordisk strafferet“ (NU 1967:15) föreslås att bestämmelsen om förlängning av tiden för åtalspreskription vid upprepad grövre brottslighet skall upphävas samt att preskriptionstiderna för ådömt fängelse förkortas i vissa fall. Dessutom föreslås en ny absolut preskriptionstid, fem år, för bötesbrott.

Kommittéer

Brottmålsutredningen lade i början av år 1971 fram ett delbetänkande med titeln „Snatteri“ (SOU 1971:10, direktiven se 1968 s. 266). I betänkandet framhålls till en början att man i en helt annan utsträckning än för närvarande bör satsa på allmänt brottsförebyggande verksamhet. Ett centralt råd för planering och samordning bör inrättas under justitiedepartementet. Rådet bör bestå av företrädare för samhällets högsta beslutande politiska organ och centrala myndigheter, rättsväsendet, näringslivet, folkrörelserna och kriminalvetenskaplig forskning. Rådet bör knytas till ett institut för planering, utredning och verkställande av brottsförebyggande åtgärder. Utredningen tar därefter upp frågan om de mindre förmögenhetsbrottens straffrättsliga ställning. Med mindre förmögenhetsbrott avses snatteri, bedrägligt beteende och undandräkt som är den ringa graden av stöld, bedrägeri resp. förskingring. Gränsen är beroende på värdet av brottsobjektet och övriga omständigheter vid brottet. I praxis dras gränsen mellan stöld och snatteri vid 100–125 kronor. Straffet för de mindre förmögenhetsbrotten är enligt gällande rätt böter eller fängelse i högst sex månader. Utredningen föreslår nu att straffet bestäms till enbart böter. Detta skulle bl. a. få till följd att rapporteftergift enligt polisinstruktionen kunde användas i större utsträckning. Vidare skulle lagföringen förenklas i vissa avseenden.

I fråga om butikssnatteriet konstaterar utredningen att klientelet skiljer sig i vissa avseenden från det vanliga stöldklientelet. Bl. a. är andelen kvinnor påfallande stor, ca 40 procent, och bland brottsförövarna finns en betydande del i den övre medelåldern. Det framgår också att åtskilliga personer som gör sig skyldiga till butikssnatteri lever under ordnade förhållande och har ingen tidigare kriminell belastning. Värdet av de tillgripna varorna är lågt i genomsnitt. Man beräknar att ca 50 procent av tillgreppen avser varor värda mindre än tio kronor.

Enligt direktiven skulle utredningen överväga om man kunde införa en påföljdsform på avtalsrättslig grund t. ex. ett system med kontrollavgifter som tas ut då kunden ertappas med en vara som inte har visats i kassan. Utredningen avvisar en sådan lösning med hänvisning bl. a. till att det finns en påtaglig risk för missbruk vid en sådan form av privatjustis. Dessutom tar företrädare för handeln bestämt avstånd från ett system med kontrollavgifter. Utredningen kräver i stället effektivare brottsförebyggande åtgärder från företagens sida. Den tidigare nämnda möjligheten till rapporteftergift bör enligt utredningen utnyttjas frikostigt särskilt i fall som bedöms vara av förstagångsnatur. För sådana fall, som inte är av helt bagatellartad natur och därför överlämnas till åklagarens prövning, föreslås en särskild åtalsregel. Genom en sådan regel skulle åklagarens möjligheter att underlåta åtal vidgas.

Under hösten 1971 har *abortkommittén* avslutat sitt arbete och avlämnat betänkandet "Rätten till abort" (SOU 1971:58, direktiven se 1966 s. 106). Kommittén föreslår att samhället avstår från straffhotet mot kvinnan, dvs. slopar förbudet mot abort. Med utgångspunkt från detta förslag tar kommittén upp frågan om det behövs någon lagstiftning om abort. Man tar därvid avstånd från att abort legaliseras som en ny typ av födelsekontroll. Abortoperation bör inte vara annat än en nödfallsutväg. Kvinnan bör inte opereras enbart på begäran och utan hänsyn till de risker som i det enskilda fallet kan vara förenade med operationen. Man bör skydda kvinnan mot att osakkunniga personer åtar sig att göra abort. Hon bör även ha en rätt till vård utan särskilda kostnader för henne på sjukhus eller på annan likvärdig sjukvårdsinrättning. Kommittén konstaterar vidare att de allmänna rättsregler som gäller för operation också är en anledning till att samhället lagstiftar om abortoperation. För att en operation skall betraktas som rättsenlig och inte som misshandel enligt 3 kap. 5 § brottsbalken krävs nämligen i princip att patienten samtycker till ingreppet och att operationen har ett terapeutiskt syfte, dvs. att bota eller undanröja risker för patientens egen hälsa. Är en operation förenad med risk för patientens liv och hälsa och skall den fylla ett annat ändamål än det terapeutiska, torde man enligt kommittén kunna utgå från att den enskilda läkaren ställer anspråk på att statsmakterna genom särskild lagstiftning tar ansvaret för att ändamålet med operationen är legitimt. Läkaren är också enligt allmänna läkarinstruktionen skyldig att vid straffansvar handla i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Kommittén anser sålunda att kvinnan bör vara tillförsäkrad en i lag inskriven rätt att få abortoperation. Man anser också att den läkare som skall operera henne bör få regler till ledning för sitt handlande. Det föreslås därför en särskild lag om rätt till abortoperation. Den lagen skall ersätta nuvarande lagstiftning om abort, nämligen bestämmelserna i 3 kap. brottsbalken om straff för fosterfördrivning och 1938 års lag om avbrytande av havandeskap med tillhörande författning.

I den föreslagna lagen anges de omständigheter som ger kvinnan rätt att bli opererad,

”1. när det kan antas att hennes hälsa skulle råka i fara eller hennes krafter allvarligt nedsättas om havandeskap fortsätter;

2. när det kan antas att det barn, som hon sannolikt skulle föda om hennes havandeskap fortsätter, kommer att lida av svårartad sjukdom eller svårt lyte;

3. när det av annan anledning är oskäligt betungande för henne att hennes havandeskap fortsätter.”

Enligt lagen skall särskilda nämnder inom den gynekologiska sjukvården fastställa kvinnans rätt att bli opererad. Dessa nämnder skall inrättas vid sjukhusen och skall ha lekmannainslag. Det föreslås att nämnden i relativt vid omfattning uppdrar åt ansvarig gynekolog eller kirurg vid sjukhuset eller sådan läkare vid annat sjukhus eller likvärdig sjukvårdsinrättning att på nämndens vägnar besluta om abort. Nämnden skall dock besluta i alla ärenden där graviditeten har varat längre tid än omkring tre månader, om det inte är ett brådskande fall. Det är vidare endast nämnd som skall kunna vägra abort och ett sådant beslut skall omedelbart underställas socialstyrelsen.

Den föreslagna lagen innebär att abortoperation inte får utföras av annan än läkare och endast på allmänt sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning som socialstyrelsen godkänner. Det är straffbart att bryta mot dessa bestämmelser. I övrigt ställer lagen inte upp några förbud mot abort.

Under det gångna året har i Sverige tillsatts två kommittéer, vars utredningsuppdrag kan vara av intresse för kriminalister.

Den ena kommittén, *åtalsrättskommittén*, har fått i uppdrag att utreda frågan om underlåtande av åtal och vissa andra därmed sammanhängande frågor. I direktiven anges att kommittén bör ägna särskild uppmärksamhet bl. a. åt åtalsreglerna för unga lagöverträdare, möjligheterna att underlåta åtal, när brottet med fog kan antas vara en engångsföreteelse, och en vidgad användning av åtalsunderlåtelse, när brottet har begåtts av psykiskt sjuka och därmed jämställda eller av alkohol- eller narkotikamissbrukare. Det förutsätts i direktiven att utredningsarbetet kan komma att leda till att principen om den absoluta åtalsplikten överges i svensk straffprocessrätt och helt eller delvis ersätts med principen om relativ åtalsplikt. Det framhålles också att det kan finnas anledning för kommittén att överväga om det skulle vara till fördel att införa någon form av villkorlig åtalsunderlåtelse och om åtalsunderlåtelse skulle kunna kombineras med böter eller andra påföljder, t. ex. fastställda i strafföreläggande. Bestämmelserna om förundersökning bör också ses över enligt direktiven. Utgångspunkten bör vara att polisens och åklagarens arbete bör stå i rimlig proportion till brottsligheten och att polisens resurser i högre grad än för närvarande skall kunna inriktas på mera allvarlig brottslighet.

Den andra kommittén, som har tillsatts, har fått i uppdrag att göra en *utredning om påföljder för psykiskt avvikande lagöverträdare*. Anledningen till att denna utredning har igångsatts är främst att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet under lång tid inte har fungerat tillfredsställande och att den nuvarande fördelningen av de psykiskt avvikande lagöverträdarna på olika vårdformer inom kriminalvård och socialvård har varit utsatt för stark kritik. Detta gäller främst de brottslingar vars psykiska abnormitet betecknas som jämställd med sinnessjukdom, de s.k. jämställdhetsfallen.

I direktiven för den nya utredningen, betonas först att man bör behålla principen i brottsbalken att även psykiskt avvikande lagöverträdare skall kunna dömas till påföljd för brott. Det bör övervägas om de begränsningar som nu finns i 33 kap. 2 § brottsbalken till vissa påföljder (endast överlämnande till särskild vård, böter eller skyddstillsyn kan komma i fråga) bör finnas kvar. Kommittén bör enligt direktiven också ta upp frågan om det nuvarande kravet på kausalitet mellan sinnestillståndet och gärningen bör behållas i brottsbalken. Som utgångspunkt för övervägandena i denna del anges att valet av påföljd skall kunna träffas uteslutande eller i varje fall företrädesvis med hänsyn till den dömdes psykiska tillstånd och sociala situation vid tiden för lagföringen. Ett liknande krav på kausalitet finns även i rättegångsbalkens bestämmelser om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § 4. Kommitténs uppdrag omfattar också en översyn av reglerna om åtalsunderlåtelse vid brott begångna av psykiskt avvikande lagöverträdare. Denna översyn skall göras i samråd med den tidigare nämnda åtalsrättskommittén. När det gäller vårdformerna bör kommitténs strävan vara att fria vårdformer skall användas i största möjliga utsträckning, särskilt skyddstillsyn i förening med psykiatrisk vård i skilda former. Kommittén bör även överväga om påföljden för psykiskt avvikande lagöverträdare skulle kunna förändras under behandlingens gång så att t. ex. fängelse förvandlades till sluten psykiatrisk vård eller skyddstillsyn med föreskrift om vård. Även förändringar i andra riktningar anges som tänkbara. Slutligen skall kommittén föreslå reformering av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. Kommittén bör enligt direktiven hålla kontakt med de lagstiftningsorgan i andra nordiska länder som där bereder frågor om ändrad lagstiftning om behandlingen av psykiskt avvikande lagöverträdare och med nordiska straffrättskommittén.

Narkotika

Det svenska samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk (SBN) gav under 1969 ut en skrift "Fakta om narkotika och narkomani" som underlag för personalutbildning och upplysningsverksamhet (se 1969 s. 347). I den skriften gavs en översikt över narkotikamissbruk och missbruksmedlen. SBN har nu utgett ett supplement till den tidigare skriften. Syftet är att komplettera faktaskriften med

en utförligare presentation av den psykologiska och sociala bakgrunden till missbruk. I supplementet ges en sammanfattning av några av de undersökningar som ingår i narkomanvårdskommitténs sista betänkande, undersökningsdelen (SOU 1969:53). Den nya faktaskriften innehåller även en redogörelse för det arbete i narkotikafrågan som sedan 1968 har bedrivits av myndigheter och organisationer. Bland bilagorna märks – förutom polisen och tullens narkotikastatistik – en förteckning över behandlingsenheter speciellt avsedda för narkotikamissbrukare.

Kriminalstatistik

Från kriminalvårdsstyrelsens verksamhetsberättelse "Kriminalvården 1970" (Sveriges Officiella Statistik) kan lämnas följande uppgifter från statistik rörande anstaltsvård och frivård.

Medelbeläggningen på fångvårdens anstalter sjönk under 1970 till 4 891 intagna från 5 182 år 1969. Under 1970 intogs 14 732 personer i fångvårdsanstalt. Av dessa hade 10 546 dömts till fängelse. Av dessa saknade 53 procent tidigare kontakt med kriminalvård, 17 procent hade varit intagna en gång och 30 procent minst två gånger tidigare. Intagna med högst tre månaders fängelsestraff utgjorde 66 procent av samtliga intagna. Liksom tidigare var rattfylleribrott den vanligaste orsaken till fängelsestraffet, 37 procent av de intagna var dömda för detta brott. Den näst största brottskategorien var tillgreppsbrott, 23 procent. Under 1970 intogs 249 personer i ungdomsfängelse. Dessutom har 120 personer återintagits på grund av misskötsamhet. Antalet till internering dömda som frihetsberövades 1970 uppgick till 401, därav var 80 nykomma. Antalet utländska medborgare bland de intagna på svenska fångvårdsanstalter fortsätter att öka. Under år 1970 intogs 1 909 utländska medborgare i fängelse mot 1 687 år 1969. Ungefär 58 procent av utlänningarna var finska medborgare.

Den tidigare konstaterade ökningen av frivårds klientelet stagnerade under 1970 och klientelet minskade med 44 fall till 22 974 den 1 januari 1971. Av dessa uppgick de till skyddstillsyn dömda till 84 procent och de från fängelse villkorligt frigivna till drygt 20 procent. Återstoden av klientelet var till ungdomsfängelse eller internering dömda, som var föremål för vård utom anstalt.

Karin Ringberg